

Om spekulaton

av

Richard Johnsson¹

Jag beskriver de handlingar spekulanter av olika slag dagligen genomför och det kommer därmed att framgå varför dessa är handlingar är så värdefulla. I själva verket spekulerar vi alla hela tiden vid alla former av aktiviteter vi utför. Kritiken mot spekulaton har istället sin grund i att en del kan ha det som yrke, något som är helt välgörande och rimligt i ett samhälle som organiseras efter principen om arbetsdelning (division of labor). I grunden är klagomål på spekulaton ett angrepp mot kunskap och agerande, mot hela vårt välstånd och i slutänden mot vårt förnuft. För om man inte får planera och agera för att på bästa sätt främja sitt liv, vad återstår då att göra?

Jag tror inte att jag behöver beskriva den allmänna inställningen till spekulaton av olika slag i dagens samhälle. Istället tänkte jag gå direkt till att visa på några av spekulatonens välgörande och värdefulla funktioner. Spekulaton är nämligen i själva verket en handling som vi kan vara glada över att den överhuvudtaget finns och tillåts. Jag kommer att skilja mellan spekulaton i monetära förhållanden och spekulaton i varor.

Spekulaton i monetära förhållanden har vi tidigare i denna lilla skriftserie sett kan leda till att spekulanterna tjänar en del (givet att de har rätt) på bekostnad av dem som inte ser vad som komma skall². Men allt som oftast utför de endast en handling som påskyndar effekten av någon annans handling, dvs ett tillskott av pengar ur tomma intet från Riksbankens sida. Och tillskottet av pengar är i grunden en politisk handling utförd med stöd av de personer som vill att politiker ska ha större makt (gärna på bekostnad av just spekulanter). Det vill säga just de som samtidigt har en tendens att klaga mest på spekulatonen. Alltså; spekulanter i monetära förhållanden kan inte på något sätt lastas för att de ser till att saker sker som ändå skulle ske. De tjänar nämligen pengar endast om de har rätt. Det skrivs givetvis inte så mycket om de spekulanter som haft fel (om det görs så står det att de svindlat bort pengar). Och det kan rimligtvis inte vara fel att ha rätt. Mer om det nedan.

¹Doktorand i nationalekonomi, Uppsala Universitet. Copyright © 2002 Richard Johnsson. All rights reserved. Författaren nås via richardcbjohnsson@tiscali.se. Detta är version 2 av uppsatsen. Ändringarna är obetydliga för innehållet.

² Se *Några neo-merkantilistiska fallgropar, Del I: växelkursteori*, Amagi Småskriftserie 2002: 7.

Spekulation i varor är däremot helt fördelaktigt för alla. Ta exempelvis fallet med årets skörd av vete och andra sädesslag. När den i slutet av sommaren hämtas in och sedan bjuds ut på marknaden, kommer en ofantlig mängd säd att finnas tillgänglig. Samtidigt så efterfrågas endast en del av denna säd för omedelbar konsumtion, t ex för brödbak. Det finns alltså ett stort överskott som leder till en prispress på säden. Det lägre priset kommer i sin tur att leda till att individer kommer att finna sig ha råd med säd även för andra ändamål som de tidigare inte ansåg sig ha råd med. Exempelvis kan djuruppfödare komma att köpa mer säd och det är fullt tänkbart att det till och med skulle kunna gå så långt som till att vara lönt att elda med säden. Men denna ökade konsumtion skulle oundvikligen leda till att säden skulle ta slut framåt vårkanten och vi skulle bli utan t o m det bröd vi ansåg oss ha råd med tidigare.

Och detta är exakt vad som kommer att hända om spekulation var förbjudet. Men det skulle givetvis inte inskränka sig till endast säd. Detsamma skulle gälla alla andra typer av varor. Effekten av ett förbud mot spekulation skulle oundvikligen leda till hemskheter som massvält, på samma sätt som tidvis skedde i Sovjetunionen och som för närvarande sker i exempelvis Nord-Korea (där spekulation givetvis är förbjudet) och till att de individer som vill agera spekulanter hamnar i Gulag eller Treblinka. Det enda skälet till detta tycks vara att några driftiga och förutseende individer inte ska kunna tjäna en hacka, även om det är för allas bästa och på ingens bekostnad. För vad skulle hända om spekulanter fick agera. Jo, de skulle snabbt inse att när tillgången på säd framåt vårkanten kommer att vara dåligt så kommer även priset på den lilla mängd säd som finns att skjuta i höjden. Det betyder att om spekulanten köper säd i dag när det är så billigt och sedan lagrar det så kommer han att tjäna storkovan. Men givetvis är spekulanten inte själv om att inse det, och därför kommer hugade spekulanter att bjuda upp priset på säden idag. Prisökningen kommer att fortgå tills det hamnat i nivå med vad som förväntas erhållas senare, minus eventuella lagringskostnader. Slutresultatet blir alltså att priset på säden jämnas ut över tiden, sädeskonsumtionen jämnas ut över tiden och att inga hemskheter som svält behöver uppstå. Det visar sig alltså att spekulation i själva verket är något otroligt värdefullt för alla. Och det är ju heller inte så konstigt när man inser att vi alla håller på med spekulation dagligen. Det är bara att föreställa dig tvåbarnsmamman som står och funderar i ICA-butiken hur mycket köttfärs hon ska köpa, nu när det är extrapris. Hon vill köpa nu just av den anledningen att hon förväntar sig att priset kommer att vara högre imorgon. Och om fler än hon tänker likadant kommer det leda till en ökad nominell efterfrågan på köttfärs så att priset stiger och jämnas ut över tiden. Precis såsom tvåbarnsmamman spekulerade.

I ett vidare perspektiv framstår det vid lite eftertanke självklart med spekulaton. Spekulation innebär helt enkelt att individer agerar utifrån vad som de tror kommer att hända. Det är svårt att föreställa sig hur livet skulle te sig om man inte fick göra det. Klagomålen på de som lyckas med spekulatonerna är därför inget annat än klagomål på att vissa vet mer och dessutom agerar utifrån det på ett riktigt sätt. Det är definitivt inte alla som besitter kunskapen som verkligen agerar utifrån den. Det är sannolikt att även dessa stämmer in i klagomålen (tillsammans med en och annan akademiker eller demagog). Vad klagomålen i grunden motverkar är införskaffandet av information och friheten att agera efter eget huvud, med andra ord användandet av vårt förnuft. Och som sådant torde det vara self-defeating, eller med andra ord sparkar de som klagar på spekulaton undan benen på sig själv. För de som framför klagomålen förväntar sig rimligen framtida anledningar och tillfällen till klagomål och vill agera utifrån det. Den enda och avgörande skillnaden är att de vill hindra andra genom lagens tvångsmakt medan spekulanter i pengar och varor handlar med andra på frivillig basis. En lag har nämligen ingen verkan om det inte finns ett hot om tvång, dvs om det inte finns ett hot om t ex frihetsberövande. Ett avtal om ett köp eller en försäljning på en fri marknad sker endast om det är till ömsesidig förtjänst för både köpare och säljare. Att någon kan försörja sig på att enbart spekulera är dessutom en helt rimlig konsekvens av att samhället är organiserat efter principen om arbetsdelning (division of labor), den princip som är grunden för hela vårt välstånd. Men för att arbetsdelningen ska fungera krävs just att man får agera efter sitt eget huvud under frihet. Arbetsdelning utan frihet innebär skråväsende och självförsörjning, dvs en kollaps av hela vårt välstånd.

Med dessa få ord hoppas jag läsaren givits tillfälle att fundera över allt det goda spekulaton för med sig, i fall läsaren inte redan gjort det, och att våra liv och vårt förnuft i själva verket kräver att spekulaton är tillåtet.